DOI 10.31392/ONP.2786-6890.3(2).2022.02
UDC 378.091.3:373.3.011.3-051]:5:[37.091.6:912

THE ROLE OF MODERN MAP GUIDES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Tatiana Vasiutina
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Methodology of Primary Education,
National Pedagogical Drahomanov University,
Pyrogova str 9, Kyiv, Ukraine
https://orcid.org/0000-0003-0253-1932,
e-mail: t.m.vasyutina@npu.edu.ua

Abstract*. The article highlights the experience of using educational cartographic quide in the process of bachelors preparing of 013 «Primary Education» specialty for professional activity. An analysis of professional sources according to their classification (atlases, electronic manuals, contour, interactive, wall and table maps, globes, relief maps, models) and a retrospective review of creation, filling and using them in primary school in the context of natural and civic education was carried out.*

Research attention was paid to the directions of student preparation for the research activity: cooperation with the State Research and Production Enterprise «Cartography», development of classes on educational components based on cartographic manuals for use during offline and online education. The importance of the content, forms and methods of work, which are substantiated by professional methods, based on the ideas of international projects implemented during the research period: «Introduction of democratic values into the process of primary school teacher training in Ukraine and Norway» and «Development of civic competences in Ukraine – DOCCU» is emphased

The topics of the training sessions, which are expedient to be conducted on the basis of the DNVP «Cartography» («Types of cartographic products and methods of working with them», «Didactic possibilities of cartographic guide for the formation of students' civic competence foundations in the process of implementing the content of the educational fields «Natural» and «Civil and historical» in the course «I explore the world»), as well as during the study of normative disciplines from the cycle of professional training of future primary school teachers are given. Examples of such classes are published on the author's YouTube channel at https://bit.ly/3K73xYW.

The effectiveness of the professional training of future teachers by means of cartographic guides is described, which was traced: in the deepening of students' knowledge about their diversity, characteristics, didactic possibilities during use in lessons with younger schoolchildren; mastering the skills to methodically and correctly organize individual, pair, and group work of students with cartographic guide during lessons, extracurricular activities, and during educational projects.

The effectiveness of group and individual forms of higher education students' work with cartographic guides in the conditions of distance learning in the «Google Jamboard» application was noted.

Key words: *educational cartographic manuals, primary school, professional training of bachelors of primary education.*

© Vasiutina T., 2022

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.3(2).2022.02
УДК 378.091.3:373.3.011.3-051]:5:[37.091.6:912

РОЛЬ СУЧАСНИХ КАРТОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Васютіна Т. М.
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки і методики початкового навчання,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
https://orcid.org/0000-0003-0253-1932,
e-mail: t.m.vasyutina@npu.edu.ua

Анотація. *У статті висвітлено досвід використання навчальних картографічних посібників у процесі підготовки бакалаврів спеціальності 013 «Початкова освіта» до професійної діяльності. Здійснено аналіз фахових джерел щодо їх класифікації (атласи, електронні посібники, контурні, інтерактивні, стінні й настільні карти, глобуси, рельєфні карти, моделі) та ретроспективний огляд створення, наповнення і використання у початковій школі у контексті природничої та громадянської освіти.*

Звернено дослідницьку увагу на напрями підготовки студентів до досліджуваної діяльності: співпрацю з Державним науково-виробничим підприємством «Картографія», розроблення занять з освітніх компонентів на основі картографічних посібників для використання під час офлайн та онлайн-навчання. Наголошено на важливості змісту, форм та методів роботи, які аргументовані фаховими методиками, базовані на ідеях міжнародних проєктів, що реалізовані впродовж періоду дослідження: «Впровадження демократичних цінностей у процес підготовки вчителя початкової школи в Україні та Норвегії» і «Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU».

Наведено тематику навчальних занять, які доцільно провести як на базі ДНВП «Картографія» («Види картографічної продукції та методика роботи з нею», «Дидактичні можливості картографічних посібників для формування основ громадянської компетентності учнів у процесі реалізації змісту освітніх галузей «Природнича» і «Громадянська та історична» у курсі «Я досліджую світ»), так і під час вивчення нормативних дисциплін з циклу фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. Приклади проведення таких занять оприлюднено на авторському ютуб-каналі за покликанням https://bit.ly/3K73xYW.

Описано результативність фахової підготовки майбутніх учителів засобами картографічних посібників, що простежувалась: у поглибленні знань студентів про їх різноманітність, характеристики, дидактичні можливості під час використання на уроках із молодшими школярами; оволодінні вміннями методично правильно організовувати індивідуальну, парну, групову роботу учнів з картографічними посібниками під час уроків, позаурочної діяльності та в ході навчальних проєктів.

Зауважено на дієвості групової й індивідуальної форм роботи здобувачів вищої освіти з картографічними посібниками в умовах дистанційного навчання в додатку «Google Jamboard».

Ключові слова: *навчальні картографічні посібники, початкова школа, фахова підготовка бакалаврів початкової освіти.*

© Васютіна Т. М., 2022

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми. Реформування змісту початкової освіти, зумовлене впровадженням «Концепції «Нова українська школа», «Державного стандарту початкової освіти» та «Типових освітніх програм», спонукає до пошуку нових засобів навчання школярів, що здатні створити для учнів цікавий і водночас продуктивний освітній простір, забезпечити реалізацію компетентнісного та діяльнісного підходів в умовах навчання офлайн та онлайн. Одним із таких засобів, що за вмілого педагогічного використання допомагає досягнути потрібного результату в школі І ступеня, є картографічна продукція, яка дає змогу більшою чи меншою мірою візуалізувати освітній контент початкової школи, урізноманітнити види роботи з учнями, забезпечити реалізацію інтеграції змісту освіти на конкретних прикладах. Орієнтиром для змісту фахової підготовки у цьому напрямі слугує «Стандарт вищої освіти України» спеціальності 013 «Початкова освіта» та передбачені в ньому спеціальні компетентності, які формують у здобувачів вищої освіти під час вивчення певних освітніх компонентів, де рекомендовано використовувати картографічну продукцію: «СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності. СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти. СК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти» [13].

У зв'язку з актуальністю досліджуваної проблеми **мета статті –** висвітлити досвід підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» до використання картографічних навчальних посібників у професійній діяльності в процесі реалізації змісту природничої та громадянської освіти. У цьому зв'язку **завданнями**, на яких ми зосередимо свою дослідницьку увагу, є: 1) підходи до класифікації картографічних видань; 2) досвід їх застосування в практиці початкової школи в ретроспективній проєкції; 3) організаційно-методичні особливості підготовки майбутніх учителів до роботи з ними в умовах офлайн- та онлайн-навчання.

Для реалізації вказаних завдань ми використали низку теоретичних та емпіричних **методів**. Зокрема, ретроспективний аналіз психолого-педагогічних, навчально-методичних джерел; спостереження основного масиву студентів [14]; метод фокус-групового опитування – обговорення ефективності використання різних видів картографічної продукції; прогнозування – виведення судження щодо ефективності використання картографічних посібників у процесі викладання змісту природничої та громадянської освіти в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» та підготовки майбутніх учителів до цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для реалізації *першого завдання* нашої статті здійснено вивчення довідкових джерел, на підставі якого констатовано, що до навчальних картографічних посібників належать атласи, електронні посібники, контурні карти, стінні й настільні карти, інтерактивні карти, глобуси, рельєфні карти та моделі. Вони призначені для навчальних цілей, а їхній зміст повинен відповідати програмам предметів чи інтегрованих курсів. Серед перелічених видів посібників саме навчальні атласи становлять левову частку з усіх картографічних видань, які використовувані молодшими школярами. «Шкільний атлас, як і будь-який інший, – це складна картографічна модель із системною організацією. Він є не простим набором карт, а цілісною системою карт, які органічно пов'я-

зані між собою й доповнюють одна одну» [7, с. 240]. Крім дотримання стандартних поліграфічних вимог до всіх навчальних посібників, для картографічних ресурсів характерними є ще загальна відповідність змісту карт освітнім програмам, наповнення за віковими особливостями, дотримання принципу наочності, науковості, доступності для розуміння, відповідність естетичним та етичним критеріям, функційна придатність для застосування, практичність [7; 9].

Втілюючи *друге завдання* статті, виконано ретроспективний аналіз використання вчителем картографічних матеріалів упродовж розвитку шкільного природознавства. З'ясовано, що проблемі використання атласів та карт під час навчання учнів завжди приділяли увагу (тією чи тією мірою) багато вчених упродовж понад 100 років… У ті роки, коли зміст природознавства був об'єднаний з іншими предметами (проєктні та проєктно-комплексні програми, «Ознайомлення з навколишнім світом», «Я і Україна»), педагоги акцентували увагу на розробленні різноманітних засобів навчання, використовуючи їхні компенсаторні можливості для більш ефективного формування в учнів природничих понять та вмінь [8, с. 38]. Основоположниками використання картографічних посібників в освітньому процесі початкової школи вважають О. Половинкіна та К. Сонгайло, які студіювали методику викладання географії [12]. У 40-х роках збіглого століття природознавство в початковій школі вивчали паралельно з географією як окремі предмети. О. Половинкін, автор методики викладання географії для вчителів 3–4-х класів, чітко сформулював методи активізації мислення учнів у ході засвоєння географічного матеріалу, розробив ідеї застосування педагогічного малюнка як прототипу сучасних опорно-логічних схем та інтелектуальних карт, описав методику вивчення плану й карти, проведення екскурсій на природу тощо. Підтримуючи ідеї О. Половинкіна, К. Сонгайло в методичних працях сфокусував увагу на роботі з планом, картою, глобусом, на розвитку просторових уявлень молодших школярів [5; 12].

Із розвитком природознавчої освіти й подальшим об'єднанням природознавства з іншими предметами зацікавлення картографічними посібниками для початкової школи послабилося й обмежилося включенням контурних карт до робочих зошитів для учнів. У навчально-методичних виданнях різних років авторства Т. Байбари [5], Т. Васютіної [6], Л. Нарочної [12] викладено методику роботи з планом та стінною картою, частково – із контурними картами, оскільки індивідуальних учнівських атласів для початкової школи тоді ще не було у масовому виробництві.

В 2011 році після набуття чинності «Державного стандарту початкової загальної освіти» [10] природознавство знову стало окремим предметом, для вивчення якого запланували велику кількість годин. Тоді ж розпочинається створення настінних карт різної тематики для школи І ступеня, а згодом і випуск індивідуальних атласів із природознавства для учнів усіх початкових класів. Це дало змогу суттєво підвищити ефективність вивчення природознавства в початковій школі та урізноманітнити методику його навчання. Водночас помічено, що вчителі початкової школи зосереджували свої зусилля переважно на формуванні в молодших школярів теоретичних знань про географічну карту. Бракувало уваги систематичному формуванню вмінь працювати з різними видами карт (адміністративною, природних зон), отримувати з них відомості про географічні об'єкти. Це призводило до того, що одержані знання учні не завжди були здатні застосувати на практиці [8, с. 39].

Щодо картографічних посібників для початкової школи за змістом громадянської освіти, то їх цілеспрямоване створення розпочинається з упровадженням Державного стандарту початкової освіти [11], де освітні галузі «Природнича» і «Гро-

мадянська та історична» інтегруються в курсі «Я досліджую світ». Аналіз сучасних навчальних видань, які реалізують зміст курсу відповідно до «Типових освітніх програм» (за ред. О. Савченко та за ред. Р. Шияна), засвідчив існування різних підходів щодо змісту та обсягу матеріалу з природничої та громадянської освіти в інтегрованому курсі, тому наявність допоміжних засобів, зокрема картографічних, на нашу думку, допоможе їх врівноважити.

Практика переконує, що сформувати в молодшого школяра абстрактні уявлення та вміння переводити тривимірне зображення на площину й навпаки вдається через один із найскладніших видів практичної діяльності – роботу з картографічними посібниками. У цьому зв'язку, навчальний атлас із контурними картами є одним із важливих засобів навчання під час вивчення природознавства та громадянської освіти в змісті курсу «Я досліджую світ». Це зумовлене тим, що, вивчаючи, наприклад, природознавство, учні повинні отримати уявлення про розташування на земній поверхні географічних об'єктів (материків, гір, річок, міст), а зробити це можливо тільки за допомогою карт [7, с. 240-241]. Також у нагоді стають карти й під час вивчення громадянської освіти, наприклад, тем «Права та обов'язки», «Державні й народні символи», «Видатні постаті», «Винаходи людства», «Господарська діяльність людей в Україні» тощо.

Л. Даценко зауважує, що в ході окреслення змісту карт необхідно уникати перевантаження інформацією, аби переваги карт не ставали їхніми недоліками [9]. Опрацювання змісту сучасних атласів для початкової школи за наповненням природничої та громадянської освіти [1-3] дає підстави стверджувати, що вони спрямовані на формування в учнів діяльнісного й когнітивного складників природознавчої та громадянської компетентності молодших школярів. На нашу думку, саме атласи максимально посилять освітній результат від вивчення курсу «Я досліджую світ», адже вони адресовані учням покоління α, тому текстове наповнення, формулювання речень, фотоілюстрації, шрифти, яскравість і якість оформлення цілком увідповіднені з психолого-фізіологічними запитами першокласників [8, с. 40].

У процесі дослідження ми брали безпосередню участь у рецензуванні й розробленні змісту атласів [4], створенні методики їх застосування в практиці початкової школи. Зокрема, наголос зроблений на завданнях, спрямованих на формування дослідницьких умінь (робота з контурною картою), вимірювання температури повітря за допомогою термометра, визначення часу за пташиним і квітковим годинниками); роботу з контурною картою («Перевір свої знання») для застосування учнями знань («Людина», «Світ живої та неживої природи», «Свійські та дикі тварини», «Прилади для вимірювання», «Материки», «Україна», «Водойми України», «Височини й низовини України»; виховання активної позиції щодо громадянської та соціально-культурної належності себе й своєї родини до України, інтересу до пізнання природи власної країни («Що виробляють в Україні», «Моя країна – Україна» та ін.); створення умов для самовираження учнів у різних видах діяльності, становлення екологічно грамотної та соціально адаптованої особистості (видатні постаті й відомі юні українці тощо) [7, с. 242].

Таким чином, створення підґрунтя для посилення діяльнісного складника курсу «Я досліджую світ» через роботу учнів із картографічними посібниками оптимізує підготовку студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» у цьому напрямі.

Описуючи *третє завдання* статті – організаційно-методичні особливості підготовки майбутніх учителів до роботи з картографічними посібниками в умовах офлайн- та онлайн-навчання – зазначимо, що діяльність з його реалізації втілена

за двома напрямами: проведення занять на базі Державного науково-виробничого підприємства «Картографія»; включення видів робіт із картографічною продукцією в заняття з дисциплін, які готують майбутніх учителів до реалізації змісту природничої та громадянської освіти.

Перший напрям реалізації вказаного вище завдання передбачав щорічні заняття у ДНВП «Картографія» за темами: «Види картографічної продукції та методика роботи з нею» (https://youtu.be/eczXSgddqfc),), «Дидактичні можливості картографічних посібників для формування основ громадянської компетентності учнів у процесі реалізації змісту освітніх галузей «Природнича» і «Громадянська та історична» в курсі «Я досліджую світ», що проведені в межах фахових методик і міжнародних проєктів «Впровадження демократичних цінностей у процес підготовки вчителя початкової школи в Україні та Норвегії», «Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU» (https://bit.ly/3K73xYW) (рис. 1).

Рис. 1. *Підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту природничої та громадянської освіти засобами картографічних посібників на базі ДНВП «Картографія»*

Питання, навколо яких вибудовано роботу з картографічними посібниками, такі: 1) сучасні проблеми реалізації структури та змісту освітніх галузей «Природнича» і «Громадянська та історична» у курсі «Я досліджую світ»; 2) види й тематика картографічних посібників для початкової школи, їхній дидактичний потенціал для формування основ природничої та громадянської компетентності учнів; 3) зміст і структура електронного посібника «Природознавство 1–2», методичні орієнтири його використання в курсі «Я досліджую світ»; 4) особливості використання картографічних посібників у майбутній професійній діяльності й формування основ природничої та громадянської компетентності учнів за їх допомогою [6].

Методично значимим стало долучення студентів до різних форм роботи (фронтальної, парної, групової), де вони опрацьовували зміст настінних і настільних карт (адміністративної, фізичної, природних зон, зоряного неба тощо), атласів («Моя Україна», «Природознавство. Я досліджую світ», «Винаходи», «Я досліджую світ. Суспільство. Історія. Культура»), навчальних плакатів («Жива природа. Рослини», «Жива природа. Тварини», «Водойми України. Абетка назв річок та риб»), електронного посібника «Природознавство 1–2». Результати спостереження основного масиву студентів показали, що вони в процесі роботи глибоко проаналізували та співставили можливості застосування названих ресурсів для вивчення учнями курсу «Я досліджую світ» з підручниками різних авторських колективів та розробили нестандартні завдання з використанням картографічних посібників та інструментарію міжнародних партнерів з упровадження демократії в систему освіти [6].

Другий напрям втілення третього завдання передбачав включення різних видів робіт із картографічними посібниками в заняття з дисциплін, які безпосередньо готують майбутніх учителів до реалізації змісту природничої та громадянської освіти (табл. 1, рис. 2.).

Таблиця 1

Освітні компоненти і тематика занять із підготовки майбутніх учителів до реалізації змісту природничої та громадянської освіти засобами картографічних посібників

Освітній компонент	*Тема заняття*
«Основи природознавства та громадянської освіти / Основи природознавства з екологією».	1. План місцевості. Географічна карта. 2. Всесвіт і Сонячна система. 3. Земля як планета. 4. Материки й океани Землі. 5. Наша Батьківщина – Україна.
«Методика викладання природничої освітньої галузі».	1. Аналіз структури та змісту сучасних підручників із «Я досліджую світ», робочих зошитів та методичних ресурсів з освітянських сайтів. 2. Обладнання та наочні посібники природничого спрямування.
«Методика викладання громадянської та історичної освітньої галузі». «Основи і методика викладання громадянської та історичної освітньої галузі»	1. Організація проєктної діяльності учнів зі змістом громадянської освіти в курсі «Я досліджую світ». 2. Зміст і методика організації роботи учнів із картографічною продукцією в курсі «Я досліджую світ» та інструментарієм DOCCU.

Рис. 2. *Семінарське заняття з основ природознавства та громадянської освіти з вивчення видів карт, їхніх характеристик і призначення*

Особливо цінний досвід, набутий у ході підготовки майбутніх учителів до роботи з картографічними посібниками в дистанційних умовах, де організовано групову й індивідуальну роботу із застосуванням додатка «Google Jamboard» (рис. 3). Відео із занять «Моя Батьківщина – Україна», «Організація проєктної діяльності учнів суспільствознавчого спрямування» викладені за покликаннями: https://youtu.be/MCtW4YRETeI та https://youtu.be/28tZcULyb9E.

Як засвідчують результати фокус-групового опитування, під час педагогічної практики студенти систематично використовували картографічні посібники в процесі викладання курсу «Я досліджую світ» за змістом природничої та громадянської освіти. Завдяки цьому респонденти мали змогу переконатися в науково-педагогічній і методичній цінності картографічних ресурсів для формування складників природничої та громадянської компетентностей учнів. Це дозволяє констатувати, що наше прогнозування щодо ефективності використання картографічних посібників як у процесі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності, так і під час викладання ними змісту природничої та громадянської освіти в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» у початковій школі, підтвердилося.

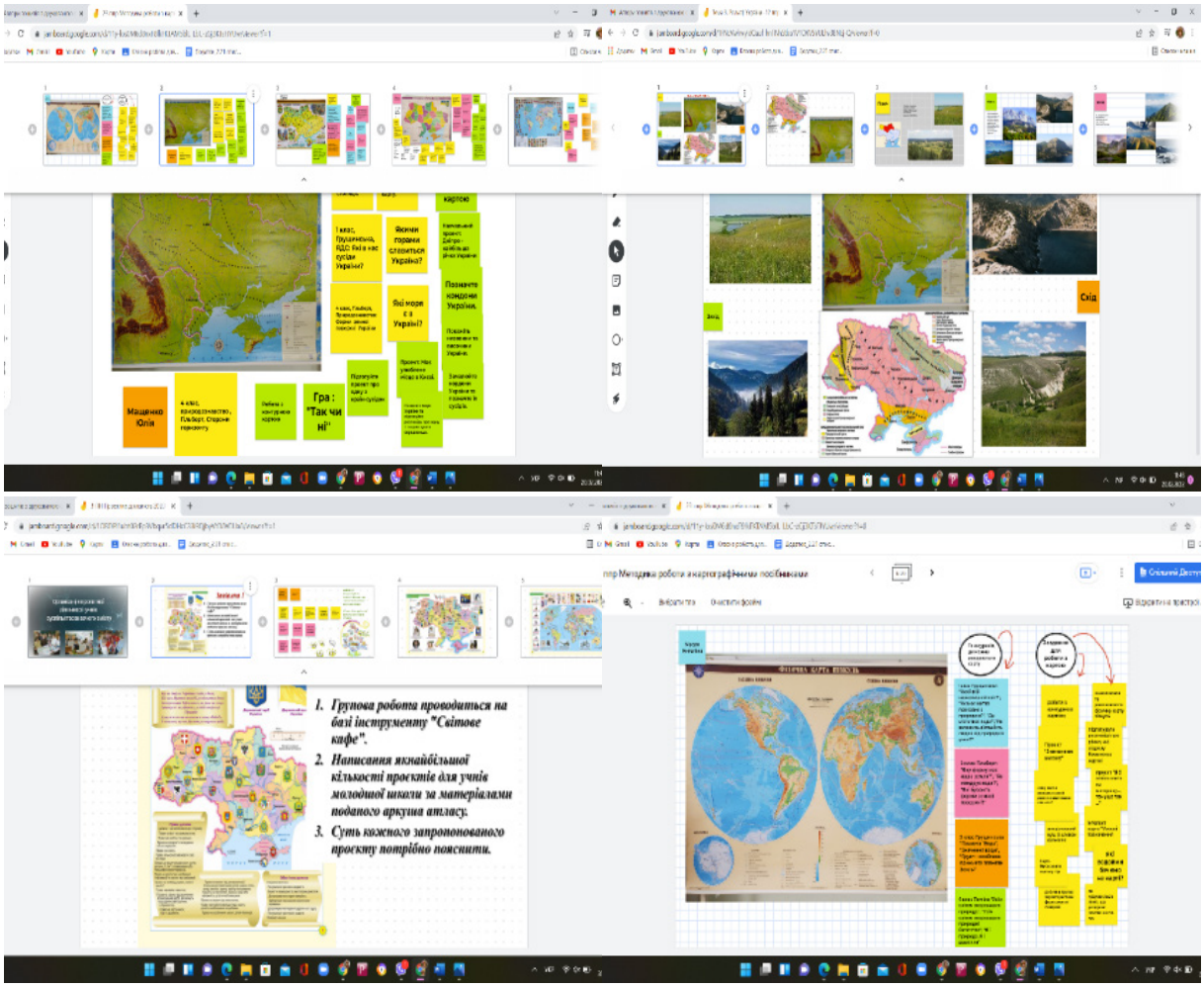

Рис. 3. *Підготовка майбутніх учителів до реалізації змісту природничої та громадянської освіти засобами картографічних посібників у дистанційних умовах під час роботи в додатку «Google Jamboard» [6, с. 577]*

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, картографічні посібники – ефективний інструмент фахової підготовки студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» до професійної діяльності, який сприяє формуванню в них відповідних фахових компетентностей під час навчання офлайн та онлайн. Таку підготовку базовано на ідеях міжнародних проєктів «Впровадження демократичних цінностей у процес підготовки вчителя початкової школи в Україні та Норвегії» і «Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU та втілено за двома напрямами: робота на базі Державного науково-виробничого підприємства «Картографія» та розроблення занять з освітніх компонентів на основі картографічних посібників. Зазначений підхід допоміг майбутнім учителям поглибити свої знання про види карт, їхні характеристики; дізнатися про можливості їх застосування на уроках із молодшими школярами під час реалізації змісту природничої та громадянської освіти; оволодіти вміннями методично правильно організувати індивідуальну, парну, групову роботу під час уроків і навчальних проєктів з метою втілення діяльнісного та компетентнісного підходів у освітньому процесі початкової школи та формування складників природничої та громадянської компетентності учнів.

Перспективними у даній темі вбачаємо поглиблення фахової підготовки бакалаврів початкової освіти через застосування інтерактивних карт у цифрових засто-

сунках різних виробників, використання картографічних посібників (рельєфних карт та розбірних моделей) з метою реалізації полісенсорного підходу в навчанні молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атлас «Моя Україна». Київ : ДНВП «Картографія», 2015. 31 с.
2. Атлас «Я досліджую світ». Природознавство. З контурними картами. 1 – 2 клас. Київ : ДНВП «Картографія», 2019. 16 с.
3. Атлас «Я досліджую світ». Природа. З контурними картами. 3 – 4 клас. Київ : ДНВП «Картографія», 2021. 24 с.
4. Атлас «Я досліджую світ». Суспільство. Історія. Культура. Для 3 – 4-х класів / Укл. Т. М. Васютіна. Київ : ДНВП «Картографія», 2021. 15 с.
5. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах. Київ : Веселка, 1998. 334 с.
6. Васютіна Т. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту природничої та громадянської освіти. Дис. … докт. пед. наук. Хмельницький національний університет, Хмельницький, 2022. 617 с. URL: https://nauka.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/dysertacziya-vasytina.pdf
7. Васютіна Т. М., Саєнко Ю. О. Методика організації роботи учнів 1-го класу з картографічними посібниками в процесі вивчення курсу «Я досліджую світ» *Актуальні питання гуманітарних наук* : *міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2021. № 36(1). С. 239-244. URL: https://bit.ly/3rLDoXN
8. Васютіна Т. М., Іщук І. О., Остроух В. І. Дидактичні можливості атласу з природознавства до курса «Я досліджую світ» (1-2 клас) для навчання молодших школярів. *Початкова школа*. 2019. № 5. С. 38-42. URL: https://bit.ly/3AisbCL.
9. Даценко Л. М. Навчальна картографія в умовах інформатизації суспільства : теорія і практика. Київ : ДНВП «Картографія», 2011.
10. Державний стандарт початкової загальної освіти. 2011. *Початкова школа*. № 7. С. 4-15.
11. Державний стандарт початкової освіти. Освітні галузі «Природнича» і «Громадянська та історична». 2018. URL: https://mon.gov.ua/ua
12. Нарочна Л. К., Ковальчук Г. В., Гончарова К. Д. Методика викладання природознавства. Київ : Вища школа, 1990. 302 с.
13. Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ступінь – бакалавр. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність – 013 Початкова освіта. 2021. URL: https://bit.ly/3SGJinA
14. Тверезовська Н. Т., Сидоренко В. К. Метододогія педагогічного дослідження [текст] : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури». 2013. 440 с.

REFERENCES:

1. Atlas «Moia Ukraina». (2015). [Atlas «My Ukraine»]. Kyiv : State Research and Production Enterprise «Cartography». [in Ukrainian].
2. Atlas «Ia doslidzhuiu svit». Pryrodoznavstvo. Z konturnymy kartamy. 1 – 2 klas. (2019). [Atlas «I explore the world». Natural science. With contour maps. 1 – 2 grades] Kyiv : State Research and Production Enterprise «Cartography» [in Ukrainian].

3. Atlas «Ia doslidzhuiu svit». Pryroda. Z konturnymy kartamy. 3 – 4 klas. (2021). [Atlas «I explore the world». Nature. With contour maps. 3 – 4 grades]. Kyiv : State Research and Production Enterprise «Cartography». [in Ukrainian].

4. Atlas «Ia doslidzhuiu svit». Suspilstvo. Istoriia. Kultura. Dlia 3-4-kh klasiv (2021). [Atlas "I explore the world". Society. History. Culture. 3 – 4 grades] / Ukl. T. M. Vasiutina. Kyiv : State Research and Production Enterprise «Cartography» [in Ukrainian].

5. Baibara, T. M. (1998). Metodyka navchannia pryrodoznavstva v pochatkovykh klasakh. [Methods of teaching natural science in elementary grades]. Kyiv : Veselka [in Ukrainian].

6. Vasiutina, T. M. (2022) Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly do realizatsii zmistu pryrodnychoi ta hromadianskoi osvity. [Theoretical and methodological principles of training future primary school teachers for the implementation of the content of natural and civic education]. The dissertation on competition of a scientific degree of the Doctor of Pedagogical Sciences. Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, 2022. URL: https://nauka.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/dysertacziya-vasytina.pdf [in Ukrainian].

7. Vasiutina, T. M., & Saienko, Yu. O. (2021). Metodyka orhanizatsii roboty uchniv 1-ho klasu z kartohrafichnymy posibnykamy v protsesi vyvchennia kursu «Ia doslidzhuiu svit». [The method of organizing the work of 1st grade students with cartographic aids in the process of studying the course «I explore the world»]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka – Current issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Drohobytsk State Pedagogical University, 36(1), 239-244*. URL: https://bit.ly/3rLDoXN [in Ukrainian].

8. Vasiutina, T. M., Ishchuk, I. O., & Ostroukh, V. I. (2019). Dydaktychni mozhlyvosti atlasu z pryrodoznavstva do kursu «Ia doslidzhuiu svit» (1-2 klas) dlia navchannia molodshykh shkoliariv. [Didactic possibilities of the natural science atlas for the course «I explore the world» (1-2 grades) for teaching younger students]. *Pochatkova shkola – Elementary School, 5, 38-42*. URL: https://bit.ly/3AisbCL [in Ukrainian].

9. Datsenko, L. M. (2011). Navchalna kartohrafiia v umovakh informatyzatsii suspilstva: teoriia i praktyka. [Educational cartography in the conditions of informatization of society: theory and practice.] Kyiv : State Research and Production Enterprise «Cartography». [in Ukrainian].

10. Derzhavnyi standart pochatkovoi zahalnoi osvity. (2011). [State standard of primary general education]. *Pochatkova shkola – Primary school, 7, 4-15* [in Ukrainian].

11. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity. (2018). Osvitni haluzi «Pryrodnycha» i «Hromadianska ta istorychna». [State standard of primary education. Educational fields «Natural» and «Civil and historical»]. URL: https://mon.gov.ua/ua. [in Ukrainian].

12. Narochna, L. K., Kovalchuk, H. V. & Honcharova, K. D. (1990). Metodyka vykladannia pryrodoznavstva. [Methodology of teaching natural science]. Kyiv : Higher School. [in Ukrainian].

13. Standart vyshchoi osvity Ukrainy. Pershyi (bakalavrskyi) riven vyshchoi osvity. Stupin – bakalavr. Haluz znan – 01 Osvita/Pedahohika. Spetsialnist – 013 Pochatkova osvita. (2021). [Standard of higher education of Ukraine. First (bachelor) level of higher education. Bachelor's degree. Field of knowledge – 01 Education/Pedagogy. Specialty – 013 Primary education]. URL: https://bit.ly/3SGJinA [in Ukrainian].

14. Tverezovska, N. T. & Sydorenko, V. K. (2013). Metodolohiia pedahohichnoho doslidzhennia [tekst]. [Manual Methodology of pedagogical research [text] : navch. posib. Kyiv : «Educational Literature Center» [in Ukrainian].